Universal Declaration of Human Rights - Akan (Fante)

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, http://www.unicode.org/udhr.

ADASA NDZINOA HO DAWURBO

NYIENYIM

Onam de adasa hon enyimnyam ye per na ndzinoa a obi nngye mmfi hon nsamu a wowo no ngyetomu nye wiadze yi mu fahodzi, perperdzi, ntsentsenenee na asomdwee ne fapem;

Dnam dε tsia a yetsiatsia nyimpa ne ndzinoa do no dze ewurkadze nwenwen a obiara tsia aba, na afei so wɔabɔ wiadze a ɔreba a no mu nyimpa benya fahodzi wɔ kasa, gyedzi, suro na ohia ho dawur dε nyimpapem nyina hɔn ahwehwεdze tsitsir,

Onam de ohia pepeepe de yemmpe de yeye adasa ndzinoa ho mbra,

Onam de ohia de wotu aman na aman ntamu anyenkoye nkitahodzi mpon,

Dnam dε Amanaman Nkabomu Kuw mu nyimpa nyina edua Farbaa Nwoma no do agye hon gyedzi a owo adasa awose ndzinoa, nyimpa n'enyimnyam na nyimpa no bo a osom, na mbanyin na mbaa hon ndzinoa a οyε pεr ato mu na woabo hon enyim biriw dε wobotu asetsena mu kanko na atseyie mpon,

Dnam dε aman a wodom Amanaman Nkabomu Kuw no abo odabaa dε wonye Kuw no bεγε ahwehwε amansuon nyina enyiedzi ama adasa ndzinoa na awose fahodzi ntsi.

KUW NO BAGUA KESE NO

Paa mu kã dε:

Afei,

NHYIAMU KESE NO YI ADASA NDZINOA HO DAWURBO no kyerε dɛ: ono nye nhwhɛdodze tsitsir a owo ho ma nyimpa na aman nyina, ama ankorankor biara na nyimpa kuw biara, sɛ wodze dɛm dawurbo yi si hon enyim a, woaabo mbodzen edua nkyerɛ na adzesua do ama nkorofo eedzi ndzinoa na fahoazi ahorow no nyi; na woaatoa do afa honara hon man na amanaman nhyehyɛɛ do woama woaagye dawurbo yi ato mu na woeedzi do wo Aman a wodom Nkabomu Kuw no mu biara mu nye asaase biara a wohyɛ hon ase no so do.

Asempow 1

Wowo adasa nyina to fahodzi mu, na hon nyina yε pεr wo enyimnyam na ndzinoa mu. Womaa hon nyina adwen na tsibowa, na owo dε hon nkitahodzi mu ndzeyεε da no edzi dε woyε enuanom.

Asempow 2

Obiara wo ndizona na fahodzi a woada no edzi wo Dawurbo yi mu no ho kwan a nyiyimu biara nnyi mu a ofa no obi n'awosu anaa no honamenyi ngyegyee mbrɛ otse, dɛ oyɛ banyin anaa oyɛ basia, ne kasaa a okã, ne nyamesom mbrɛ otse, amanyɛ ho adwen a owo, ne man anaa asetsena mu gyinabew a ofi mu, egyapadze a owo, n'awofo hon gyinabew anaa gyinabew fofor biara so a owo ho.

Bio, onnyi dε wogyina ɔman a obi fi mu no n'amanyε kwan, ne mbra anaa n'amanandze gyinabew do-dε ɔman no dzi ne mansin, dε ɔhyε ɔman bi no nhwεdo ase, anaadε onnyi fahodzi, yε nyiyimu tsia nyimpa no.

Asempow 3

Nyimpadua no nkwa, ne fahodzi, na no totroto ye obiara ne ndzinoa.

Asempow 4

Onnyi de wodze obiara to nkowaasom mu anaade woma osom osomhun; owo de woqu nkowaasom na ndonkoqua korakora.

Asempow 5

Onnyi de wyge obiara ayakayakadze, etsiodzendze anaa enyinyandze anaa wotsea no anaa woma no asotwe biara a osee dasanyi n'enyimnyam.

Asempow 6

Dyε obiara ne ndzinoa dε, mbra mu, wobu no dε nyimpa wo beebiara.

Asempow 7

Nyimpa nyina ye per wo mbra no enyim, na hon nyina fata mbra no ne ntwitwagye a nyiyimu nnyi mu. Obiara wo ho kwan de mbra no bo no ho ban tsia nyiyimu a obu Dawurbo yi mu nsempow no mu biara do no, nye nunu biara a wonunu nyimpa ma oye ma oye nyiyimu no.

Asempow 8

Obiara a woaye bon etsia ne ndzinoa a mbra na amambu ho mbra ma no ho kwan no, wo ho kwan de odua asendzi baguafo do gye nsiesie anaa mpata a ofata.

Asempow 9

Onnyi da abotsirmu ara wokyer obi, wodze no sie, anaa wotwa no esu.

Asempow 10

Obiara wo ho kwan dε bagua asɛndzifo a wonnton hon asowa nndzi tsena hwehwε n'asɛm mu pefee wo ne ndzinoa, n'asadze anaa ewudzisɛm ho sombo bi a wodze abo no ho.

Asempow 11

- 1. Obiara a woabo no sombo bi a odze ntsea nam no wo ndzinoa dɛ wobu no dɛ odzi bem kesi dɛ, woedzi n'asɛm ama no kwan biara a ohia dɛ odze tstsew no ho, na woebu no fo dɛ mbrɛ mbra kyerɛ.
- 2. Onnyi de wobu obiara fo na wotsea no wo ndzeyee bi a onnye ntsea nam ase. Na eso onnyi de woma obi ntsea a obor no mfomdo a oaye no ho ntsea do.

Asempow 12

Onnyi de abotsirmu ara wodze oho hyehye obi no kokoamunsem, n'ebusuasem anaa n'efisem mu; anaade wogu n'enyimnyam na ne dzin ho fi. Oye obiara ne ndzinoa de mbra bo no ho ban tsia ndzeyee a otsetse dem yi.

Asempow 13

- 1. Ͻyε obiara ne ndzinoa dε okyinkyin na otsena oman bi n'asaase do bea biara a opε.
- 2. Ͻyε obiara ne ndzinoa dε ofi ɔman biara mu (noara ne man kã ho) na ɔsan ba ne man mu bio.

Asempow 14

1. Obiara wɔ ndzinoa dε ɔhwehwε na onya quansuma wɔ ɔman bi do fi atseetsee ho.

2. Onnyi de dem ndzinoa yi wobisa wo bon bi a ommfa manye ho anaa otsia Amanaman Nkabomu Kuw no ne nhyehyee a onyia no aye ma woridzi n'asem wo ho biara ho.

Asempow 15

- 1. Obiara wo ndzinoa dε ογε oman bi ba.
- 2. Onnyi de abotsirmu ara woma obi hwer n'amambaye, anaade womma no kwan mma onnsesa n'amambaye.

Asempow 16

- 1. Dye mbanyin na mbaa a hon enyi efifir hon ndzinoa de wowar na wowo mba, na awosu, amambaye anaa nyamesom nnsiw iyi ho kwan. Mbanyin na mbaa nyina hon ndzinoa a wowo no awar ho no ye per wo awar ber no mu nye awar no ngui no mu so.
- 2. Adze ara a owo de awar no gyina do nye asakuw ebien a worowar no hon pe a nhye nnyi mu.
- 3. Okun, byer na mba bo mu kor de aboasee kuw a nyimpa kuw biara ne farbaa fi mu wo adasa mu, na bo hon ndzinoa de nyimpakuw no na oman no bo hon ho ban.

Asempow 17

- 1. Obiara wo ndzinoa de onya egyapadze a bye no nko nedze, anaade bnye nkorofo bi bo mu nya dem egyapadze no.
- 2. Onnyi de abotsirmu ara wogye obi n'egyapadze fi ne nsamu.

Asempow 18

Obiara wɔ ndzinoa dε ɔyɛ n'adwen, ɔsoa noara ne tsibowa, ɔfa nyamesom biara a ɔpɛ. Dɛm ndzinoa yi ne fã bi nye kwan a obiara wɔ dε ɔsesa ne nyamesom anaa ne gyedzi na kwan so a ɔfa do dze ma ne gyedzi no da edzi wɔ bagua mu anaa nsumaa mu, dε ɔno nko anaadε nyimpa binom kã ho wɔ iyi mu.

Asempow 19

Obiara wo ho kwan dε okyerε n'adwen wo biribi ho. Dza okã dεm ndzinoa yi ho nye dε obiara botum ayε n'adwen wo biribi ho a ntotoananmu biara nnyi mu. Dza okã ho bio so nye dε otum anaa otsie asεm nye nsusui biara a onam kwan biara do na efi mbea nyina, na oma nyimpa binom so tse.

Asempow 20

- 1. Obiara wo kwan de oko nhyiamu a oye asomdwee ase, na odom fekuw biara.
- 2. Onnyi de wohye obiara ma odom fekuw bi.

Asempow 21

- 1. Ͻyε obiara ne ndzinoa dε osuo mu ma wobu ne man dε ɔnoara dzi bano wɔ mu, anaadε obosuo mu ma woeeyi ananmusifo.
- 2. Dye obiara ne ndzinoa de onya kyefa wo oman adododze biara a owo ne man mu no mu.
- 3. Owo de aban no tum gyina omamfo hon pe do. Dem pe yi wonam ambatow a no mu da ho a wotow no ne ber ano do da no edzi, akorofo a woasõ ambatow no wo de woma wotow amba wo nsumaa mu a nhye biara nnyi mu.

Asempow 22

Ankorankor biara, dɛ ɔyɛ ɔmamba bo, wɔ ndzinoa dɛ ɔman no bɔ n'eyiedzi ho ban. Owɔ dɛ wɔfa ɔman no no mbɔdzen do, anaa bataboa bi a dɛm ɔman no nye ɔman fofor bi yɛ do ma ɔmamba biara n'eyiedzi ba mu dɛ mbrɛ ɔman kor no ne sikasɛm, n'asetsena na n'amambra no tum a ɔma n'enyimnyam dzi mu no tse.

Asempow 23

- 1. Obiara wɔ ndzinoa dε ɔyε edwuma. ɔyε ne ndzinoa dε ɔfa edwuma a ɔpε dε ɔyε, na ɔyε ne ndzinoa dε wɔma no edwumayε mu nhyehyεε pa, na wɔbɔ noho ban fi fietsena ho.
- 2. Dye obiara ne ndzinoa de woma no akatua a ofata n'edwuma a oye a, nyimpa nyiyimu biarannyi mu.
- 3. Obiara a bys edwuma no wo ndzinoa de onya akatua a been a been
- 4. Dye obiara ne ndzinoa de otsew anaa odom edwumayefo kuw bi dua do dze bo n'eyiedzi ho ban.

Asempow 24

Obiara wɔ ahomgye na bɔndɔdziber ho kyɛfa; mber a wɔahyehyε a ɔmma edwumayɛ mmbor do, na akwanma ber a wotua odwumayɛnyi no kaw so kã iyi ho.

Asempow 25

- 1. Obiara wɔ ndzinoa dε ɔnye n'ebusuafo nya asetsena yi mu eyiedzi a ɔbɛma woeenya ahoɔdzen nye asetsena pa, edziban, akataho, tsenabew, eduyɛ na asetsena mu nhyehyɛɛ pa.
- 2. Oya obiara ne ndzinoa so da, za ohwer n'edwuma, oyar, onya dzamdzi bi, no hokafo wu, mpanyinya ma oya mberaw, anaada biribi ama ma onntum nnhwa noho a, onya asetsena mu ekyigyina. Owo da mbasiafo a wotur mba na mbofra nyina woma hon mboa soronko. Mbofra nyina, da wowoo hon wo awar ase, anaada wowoo hon wo sonmu, wo da woma hon asetsena mu bambo par.

Asempow 26

- 1. Oyε obiara ne ndzinoa dε ohu nwoma. Mbofraber mu nwomasua na ahyese nwomasua a otse dɛm no nnyi dɛ wogye ho sika. Oyɛ nhyɛ dɛ abofra biara nya mbofraber mu nwomasua. Owo dɛ woma mfirdwuma, na nsaanodwuma ho adzesua nye dwumadzi horow ho nwomasua yɛ beberee. Suapon mu nwomasua so wo dɛ oyɛ beberee na obiara a no mbodzembo fata no woma no ho kwan.
- 2. Owo dɛ nwomasua nyina no botae yɛ dɛ ohwehwɛ nyimpa dasanyi no mu nyina no mpontu nye enyidzi kɛse a obɛba nyimpa mu wo adasa hon ndzinoa ahorow a wowo no ho. Owo dɛ otu ntsease, gyaamu-ma-onka na anyɛnkoyɛ mpon wo aman, nyimpakuw na nyamesom ho ekuw nyina mu; na oboboa atow Amanaman Nkabomu Kuw no dwumadzi ako kan dze ama asomdwee eetsim.
- 3. Awofo wo ndzinoa de wobekyere nwomasua kor a owo de hon mba nya.

Asempow 27

- 1. Obiara wɔ ndzinoa dε ɔdze noho fora ne man m'amambra mu na onya enyigye fi ɔman no n'amandze nsaanodwuma mu na onya kyεfa wɔ abɔdze nyansapɛ na mfaso a ɔdze ba no mu so.
- 2. Obiara wɔ ndzinoa a ofi abɔdzenyansapε, nwomasua anaa amandze, nsaanodwuma adzeyε bi a noara dze bɔbɔɔ adze no mu ba no ne bambɔ no mu.

Asempow 28

Obiara wo ho kwan dε onya kyεfa wo asetsena anaa amanaman nhyehyεε a okitsa ndzinoa na fahodzi horow a woada no edzi wo dɛm Dawurbo wo Mpaamukã yi mu no mu.

Asempow 29

1. Obiara wo asodzi wo nyimpa kuw a otse hon mu no mu; ho nko ara nye bea a no mpontu a odzi mu botum aba a akwansiwdze bi nnyi ho.

- 2. Ber a obi dze ne ndzinoa na ne fahodzi ridzi dwuma no, ɔwɔ dɛ ɔyɛ dza mbra hwehwɛ wɔ no hɔ ama binom so eenya hɔn kyɛfa nye hɔn fahodzi. Dwɔ dɛ onya no bɔ bra tsenenee na ɔyɛ guadoadzeyɛ dɛ mbrɛ ɔdodow amambu mu eyiedzi adzeyɛ ho ntsetsee tse.
- 3. Onnyi da wofa kwan biara a otsia Amanaman Nkabomu Kuw no ne nhyehyaa do dze hwehwa ndzinoa na fahodzi ahorow yi.

Asempow 30

Onnyi de nyimpa biara ma nkyerease wo Dawurbo yi mu nsem yi ho a obema oman, nyimpakuw anaa ankorankor bi tum ma oaaye biribi a obese ndzinoa na fahodzi ahorow a woada no edzi wo nwoma yi mu no.